

Ulice jako veřejný prostor

Veřejné prostory jsou po staletí místy pro setkávání lidí. Po období stagnace zájmu o ně, které souviselo především s rozvojem automobilismu, se od 90. let minulého století problematikou veřejných prostorů zabývají architekti a urbanisté, geografové a sociologové. Také veřejnost a politici k nim upírají stále více pozornosti. Článek nabízí přehled kategorií městských veřejných prostorů se zaměřením na ulice. V závěru předkládá návrh školního projektu, který by měl žáky přivést k základním znalostem o veřejných prostorech a dovednosti hodnotit jejich kvalitu.

Jednotnou definici veřejného prostoru bychom hledali v literatuře velmi obtížně. Obecně však můžeme říci, že veřejné prostory jsou všechny nezastavěné prostory mezi budovami (mohou však být i uvnitř budov), které jsou veřejně přístupné, byť někdy s časovým omezením (Gehl 2000, Zukin 1998). Příkladem takového omezení může být zavírání městských parků na noc nebo otevírací hodiny nákupních center.

V minulosti sloužily veřejné prostory především jako místa setkávání a obchodu, dnes jsou často chápány jako místa pro každodenní aktivity lidí ve městech, ať jsou to jejich obyvatelé, nebo návštěvníci. Řada autorů tvrdí, že veřejné prostory jsou důležitou součástí městských lokalit a výrazně ovlivňují kvalitu života v nich (Jacobs 1961). Kvalitní a využívaný prostor může být důležitým místem pro setkávání lidí, jimž může poskytovat příležitosti pro navazování kontaktů a tak přispívat k celkové soudržnosti místní komunity (Musil 1971, Gehl 2000).

Článek se zabývá představením různých kategorií veřejných prostorů ve městech. Zaměřuje se zejména na ulice, které jsou v literatuře vnímány jako jedna ze základních kategorií veřejných prostorů. Různorodost ulic jako veřejných prostorů je dokumentována pomocí příkladů ze světových měst, jako je New York, Barcelona či Paříž.

Kategorie veřejných prostorů

Město je živý a heterogenní organismus vyvíjející se po staletí v různých historických obdobích, ve kterých byly podmínky pro vytváření fyzické struktury města rozdílné.

Není proto divu, že v něm nalezneme kromě zástavby různorodého charakteru i veřejné prostory mnoha podob. Ty můžeme členit do několika kategorií.

V obecné rovině můžeme dělit veřejné prostory podle jejich polohy a vlastnictví. Na jedné straně tak rozlišujeme prostory **venkovní** a **vnitřní** a prostory **veřejné**, **poloveřejné**, **polosoukromé** a **soukromé** na straně druhé (Gehl 2000). Je zajímavé, že mezi veřejné prostory můžeme zařadit i soukromě vlastněné prostory, pokud však splní podmínku veřejné přístupnosti. Příkladem veřejných prostor vnitřního charakteru se soukromým vlastníkem jsou **nákupní centra** nebo **nádražní haly**.

Dále lze veřejné prostory diferencovat na základě jejich **fyzické formy**. Ve městě nalézáme veřejné prostory nejen ve formě náměstí a ulic, ale také zeleně (parky, lesoparky, sady), tržišť, vnitrobloků, nábřeží či náplavek. Každý z těchto typů prostorů vybízí k jiným druhům aktivit. Charakteristice náměstí se věnuje v tomto čísle Perlin (2015), naše pozornost je v následujícím textu zaměřena na ulice.

Ulice nejsou jen pěší zóny a bulváry

Ulice jsou považovány za jednu ze základních kategorií veřejných prostorů a nabývají velmi rozmanitých podob. Ve městech nalezneme několik typů ulic: reprezentanční, koridorové, obytné, bulváry nebo promenády a pěší zóny. Zařazení konkrétních ulic do jednotlivých typů není vždy jednoznačné a jedna ulice může plnit více funkcí.

Promenády a pěší zóny jsou místa pro procházky, posezení v kavárnách či menší

nákupy. Často bývají spojovány s bulváry, ale mají trochu odlišný charakter. Pěší zóny se vyznačují nejen zajímavou nabídkou v parteru, ale také například uměleckými představeními, která podporují sociální kontakty (Nadace Partnerství 2014). Klasickým příkladem pěších zón jsou centra historických měst, kam automobilová doprava většinou nemůže proniknout například kvůli nedostatečné šíři ulic.

Do této kategorie je tak možné zařadit například uličky v historických italských městech nebo ulici La Rambla v Barceloně (obr. 1). Tato pěší zóna je vybudována na místě bývalých hradb a odděluje gotickou část města od tzv. El Raval, tradiční dělnické čtvrti. La Rambla je dlouhá 1,5 km a přibližně 30 metrů široká. Promenáda je plná kaváren a restaurací, obchůdků a tržních stánků, konají se zde umělecká představení a nejrůznější zábavní aktivity, typické jsou „živé sochy“. To vše je důvodem velké obliby ulice mezi obyvateli města i turisty.

V místech bývalých městských středověkých hradb obvykle nalezneme rovněž **bulváry**, které jsou charakteristické svou šířkou a zelení (Hexner, Novák 1996). Od promenád a pěších zón se odlišují přítomností automobilové dopravy. Mezi velice známé **bulváry** patří Champs-Élysées v Paříži (obr. 2). Tento bulvár je dlouhý skoro dva kilometry a asi 70 metrů široký. Horní část bulváru je lemována luxusními obchody a kavárnami, spodní část prochází parkem. V červenci se zde konají dvě velké akce celonárodního a celosvětového významu. Je to vojenská přehlídka k oslavě dobytí Bastilly a v druhé polovině července tam již několik desítek let končí cyklistický závod Tour de France.

Reprezentační ulice často vytvářejí obraz celého města nebo čtvrti. Dalo by se říci, že jsou reklamou města, podle které si ho lidé pamatují (Zukin 1998). Jsou součástí většiny větších měst a často končí náměstím, významnou stavbou či pomníkem. Typickými příklady jsou Champs-Élysées v Paříži, Kärntner Strasse a Graben ve Vídni či Příkopy v Praze.

Koridorové ulice spojují dvě od sebe vzdálená místa ve městech a mají výrazně tranzitní charakter. Příkladem takové ulice může být Park Avenue v New Yorku, která slouží jako páteří komunikace na Manhattanu (obr. 3). Většinu roku v této ulici dominuje automobilová doprava, charakteristická tradičními žlutými taxi vozy. V létě se ale v rámci akce Summer Streets, která například v roce 2013 přilákala 300 tisíc osob, na něko-

Obr. 1: Barcelonská pěší zóna La Rambla patří k nejproslulejším evropským promenádám.
Foto: B. Sýkora

Obr. 2: Světoznámý pařížský bulvár Avenue des Champs-Élysées. Foto: B. Sýkora

lik sobot pro automobilovou dopravu uzavírá a promění se v cyklostezku, pěší zónu, místo pro setkávání a pro různé druhy cvičení.

Obytné ulice jsou charakteristické zklidněnou dopravou a preferencí chodců. Většinou se však nenacházejí v centrech měst, ale v obytných čtvrtích a odehrávají se v nich odlišné typy aktivit než u výše popsaných typů ulic. Vyznačují se mimo jiné pobytovými aktivitami, kdy uživatel tráví svůj volný čas na jednom místě, resp. v jednom prostoru. Příkladem je posedávání na lavičce či v předzahrádkách kaváren nebo pobyt u dětských hřišť. Smyslem obytných ulic je podporovat sociální kontakty mezi sousedy nebo mezi místními obyvateli (Nadace Partnerství 2014). Příklady velmi kvalitních obytných ulic je možné nalézt v dánských městech.

Uvažovat o charakteru jednotlivých ulic je však nutné v kontextu daného města, ve

kterém se nacházejí, jenž je dán jejich historií a urbanistickou strukturou. Výše popsané typy ulic se nalézají především v tzv. vnitřním městě, které je vymezeno zástavbou z období před druhou světovou válkou. Po ní přišla v řadě měst výrazná proměna přístupu k plánování nových čtvrtí založená na myšlence oddělení jednotlivých funkcí ve městě. Ta výrazně ovlivnila jejich současnou podobu. Došlo k rozvolnění tradiční blokové zástavby a k výstavbě sídlišť, v nichž zpravidla nenalzáme klasickou uliční síť. V souvislosti s převážně obytným charakterem těchto čtvrtí (a absencí většího množství služeb a dalších atraktivit) plní zde veřejné prostory trochu jiné (omezenější) funkce než ulice v centrech měst. Obdobný charakter pak mají i okrajové části měst s nízkou hustotou zalidnění. I zde mají ulice jinou podobu než v centru měst. Při hodnocení veřejného pro-

Obr. 3: Park Avenue na Manhattanu v New Yorku při běžném provozu a při akci Summer Streets. Foto: E. Slámová, Beymond My Ken (Wikimedia Commons)

storu a charakteru ulic ve městě bychom na tyto jeho části neměli zapomínat, i tyto čtvrti jsou součástí městského prostoru.

Hana Svobodová, Petra Špačková,
Urrlab PŘF UK v Praze
hana.svobodova@natur.cuni.cz
petra.spackova@natur.cuni.cz

The Street as a Public Space. This article presents basic categories of urban public spaces. It focuses on streets, classifying them as corridors, residential streets, pedestrian zones, boulevards and landmark streets. Examples in the article include world-famous streets from Paris, Barcelona and New York.

LITERATURA A ZDROJE DAT:

- GEHL, J. (2000): Život mezi budovami. Nadace Partnerství. Program Partnerství pro veřejná prostranství a Jan Gehl, Brno, 202 s.
- GEHL, J. (2012): Města pro lidi. Nadace Partnerství. Brno, 262 s.
- GEHL, J. GEMZOE, L. (2002): Nové městské prostory. Nakladatelství Era. Praha. 264 s.
- HEXNER, M., NOVÁK, J. (1996): Urbanistická kompozice. Vydavatelství ČVUT. Praha. 202 s.
- JACOBS, J. (1961): Smrt a život amerických velkoměst. ODEON. Praha (1975). 282 s.
- MUSIL, J. (1971): Sociologie bydlení. Svoboda, Praha, 303 s.
- NADACE PARTNERSTVÍ (2014): Prostory. Průvodce tvorbou a obnovou veřejných prostranství. Nadace Partnerství. Brno. 124 s.
- PERLÍN, R., KLEČKOVÁ, V. (2015): Veřejný prostor – místo pro setkávání. Geografické rozhledy 25, 1, 8–9.
- ZUKIN, S. (1998): Politics and aesthetics of public space: The 'American' model. Urban Library, Centre de Cultura Contemporània de Barcelona. Dostupné na: <<http://www.publicspace.org/en/text-library/eng/a013-politics-and-aesthetics-of-public-space-the-american-model>> [21.06.2015]

APLIKACE DO VÝUKY:

Dlouhodobý skupinový projekt: Jak kvalitní jsou veřejné prostory v našem městě?

1. Základní podmínkou úspěšného řešení je prostudování nejméně dvou zdrojů – jedné z uvedených publikací J. Gehla a knihy Prostory vydané Nadací Partnerství. Studijní část doporučujeme ukončit diskusí s ukázkami atraktivních míst v evropských městech.
2. Vytvořte několik skupin znalců problematiky veřejných prostorů a na základě prostudovaných zdrojů společně určete kritéria hodnocení jejich stavu ve vašem městě (např. dostupnost, bezpečnost, vzhled, pohodlí, čistota, klid, aktivita). K hodnocení můžete využít diagram v Materiálech na internetových stránkách GR.
3. V odpoledních a podvečerních hodinách všedních dnů, o sobotách a nedělích společně provádějte průzkum a hodnocení ve vybraných lokalitách a přímo na místě formulujte návrhy na změny (popis, zdůvodnění, foto, náčrty atd.).
4. Ve třídě každá skupina předvede svůj návrh a bude ho obhajovat v diskusi.